

Naslov članka/Article:

Sodelovanje šolske svetovalne službe in knjižnice pri premagovanju bralnih težav učencev

Cooperation between the School's Counselling Service and Library in Overcoming Pupils' Reading Difficulties

Avtor/Author:

Manja Brinovšek

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Šolska knjižnica št. 3-4/2019, letnik 28

ISSN 0353-8958

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2019

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/solska-knjiznica/>

Sodelovanje šolske svetovalne službe in knjižnice pri premagovanju bralnih težav učencev

Cooperation between the School's Counselling Service and Library in Overcoming Pupils' Reading Difficulties

Manja Brinovšek

Izvleček

V prispevku je predstavljen vidik dela svetovalne službe na področju dela z učenci z motnjo avtističnega spektra in drugimi primanjkljaji oz. motnjami, kot so npr. specifične učne težave (disleksija). Opisane so teoretične in zakonodajne podlage za delo ter pomen medsebojnega sodelovanja z vsemi deležniki. Posebej je predstavljeno delo z učenci na področju branja, bralnih težav, pri čemer so opisani primeri dobre prakse, kako se lotiti motivacije za branje (ustrezna priprava, pripomočki, gradiva). Predstavljena sta tudi sodelovanje s knjižničarjem ter pomen obiskovanja šolske knjižnice za doseganje ciljev.

Ključne besede

svetovalna služba, učne težave, branje, šolska knjižnica

UDK 027.8:37.048

Abstract

The article presents the work of a counselling service with pupils with autism spectrum disorder and other deficits or disorders, e.g. specific learning difficulties (dyslexia). It describes the theoretical and legislative grounds for its work and the importance of cooperation between all those involved. It specifically presents working with pupils in the area of reading and reading difficulties, describing examples of good practice and how to increase their reading motivation (proper preparations, aids and materials). It also presents cooperation with the librarian and the importance of visiting the school library to attain the objectives.

Keywords

counselling service, learning difficulties, reading, school library

UVOD

V prispevku so predstavljena teoretična izhodišča, ki uokvirjajo delo svetovalne delavke z učenci s posebnimi potrebami v osnovni šoli, ki so z odločbo usmerjeni v izobraževalni program osnovne šole s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo. Opisujem svoje delo, saj večino svojega sistemiziranega dela oz. časa namenim učencem, ki so usmerjeni kot otroci s posebnimi potrebami in imajo po odločbi ure za premagovanje primanjkljajev, ovir oz. motenj na določenih področjih. Večinoma delam z učenci z motnjo avtističnega spektra, v mnogih primerih pa imajo ti učenci pridružene še druge primanjkljaje, ovire oz. motnje, kot so npr. specifične učne težave (disleksija). Dotaknila se bom tudi opisa dela kot učiteljice učne pomoči za učence z učnimi težavami ter predstavila nekaj praktičnih primerov, s katerimi sem se že srečala. Zelo dobro sodelujem s šolskim knjižničarjem, ki je vedno pripravljen priporočati in sestaviti sezname literature, spremlja novosti ter predlaga didaktične igre za potrebe učencev, ki jih poučujem. Dobro sodelujeva tudi pri nabavi gradiva, ki služi za učenje ter branje učencev s posebnimi potrebami.

TEORETIČNA IZHODIŠČA

V Programskih smernicah za svetovalno službo v osnovni šoli (2009), ki jih je izdal Zavod Republike Slovenije za šolstvo, je šolska svetovalna služba opredeljena kot tisto posebno mesto v šoli, s katerega se vzpostavlja svetovalni odnos z vsemi deležniki v šoli. Delo šolskega svetovalnega delavca obsega delo z učenci, učitelji in starši ter delo z vodstvom in sodelovanje z zunanjimi institucijami. Izjemno pomembna je enaka dostopnost svetovalne službe vsem na šoli. Vedno je treba najti pot do posameznih udeležencev na šoli (učencev, učiteljev, staršev itd.). Delo šolske svetovalne službe je usmerjeno k fleksibilnemu prilagajanju šole tako splošnim kot posebnim potrebam učencev. Šolska svetovalna služba sodeluje pri vzpostavljanju optimalnih pogojev za učenje in napredovanje vseh učencev, tudi učencev s posebnimi potrebami. Ob prilagajanju učencem s posebnimi potrebami (prispevek se najbolj

osredotoča na učence s specifičnimi učnimi težavami) šolska svetovalna služba z nosilcem individualiziranega programa (razrednikom ali predmetnim učiteljem) koordinira, spodbudi in poveže vse deležnike za pripravo, izvedbo in spremljanje individualiziranega programa.

Kot socialna pedagoginja sem v timu svetovalne službe na naši šoli ter hkrati učiteljica za dodatno učno pomoč ter individualno in skupinsko učno pomoč, zato se pri svojem delu srečujem predvsem z učenci, ki teže sledijo rednemu pouku, zahtevam učiteljev ter šolskemu sistemu. V prispevku so opisani primeri dela z učenci, ki so v 2. členu Zakona o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2012) opredeljeni kot otroci s posebnimi potrebami. Po kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami (2015) spadajo v skupino otrok s primanjkljaji na posameznih področjih učenja. Kot piše v publikaciji *Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja*: navodila za prilagojeno izvajanje programa osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo (2008), zajema izraz primanjkljaji na posameznih področjih učenja široko skupino motenj, ki so notranje, fiziološke narave in jih ugotavljamo s specifičnimi diagnostičnimi pregledi in postopki, ki določajo vrsto specifičnih učnih težav in stopnjo primanjkljajev (nižje in višje stopnje težavnosti).

Več let se poklicno ukvarjam s poučevanjem učencev s posebnimi potrebami, ki imajo specifične učne težave, in sicer primanjkljaje na področju branja, pravopisa in pisanja (disleksija). Ti učenci imajo težave tudi z branjem. Trudim se z motivacijo za branje, odkrivanjem njihovih specifik ter interesov ter jih s pomočjo nasvetov, metod, spodbud, želim navdušiti nad branjem. Večkrat posamezniku, pri individualni uri, razložim, da je pomembno znati brati (prebrati opozorilno tablo, seznam nadomeščanj, načrt dneva dejavnosti, seznam za bralno značko, odpiralni čas trgovine, navodila za uporabo zdravil, novice na spletu, oglas za službo itd.).

Pri nabavi gradiva tako za učitelje kot učence zelo dobro sodelujem tudi s šolskim knjižničarjem. V vseh teh letih sem ustvarila že veliko

Delo šolskega svetovalnega delavca obsega delo z učenci, učitelji in starši ter delo z vodstvom in sodelovanje z zunanjimi institucijami.

Ob prilagajanju učencem s posebnimi potrebami šolska svetovalna služba z nosilcem individualiziranega programa (razrednikom ali predmetnim učiteljem) koordinira, spodbudi in poveže vse deležnike za pripravo, izvedbo in spremljanje individualiziranega programa.

napotkov, vaj, usmeritev, didaktičnega gradiva, ki mi pri delu vsakič znova pomagajo: učni listi, bralni sestavki, slikanice in preostalo gradivo, ki ga s pridom uporabljam pri utrjevanju, učenju in vaji.

PRAKTIČNI PRIMERI DELA Z UČENCI

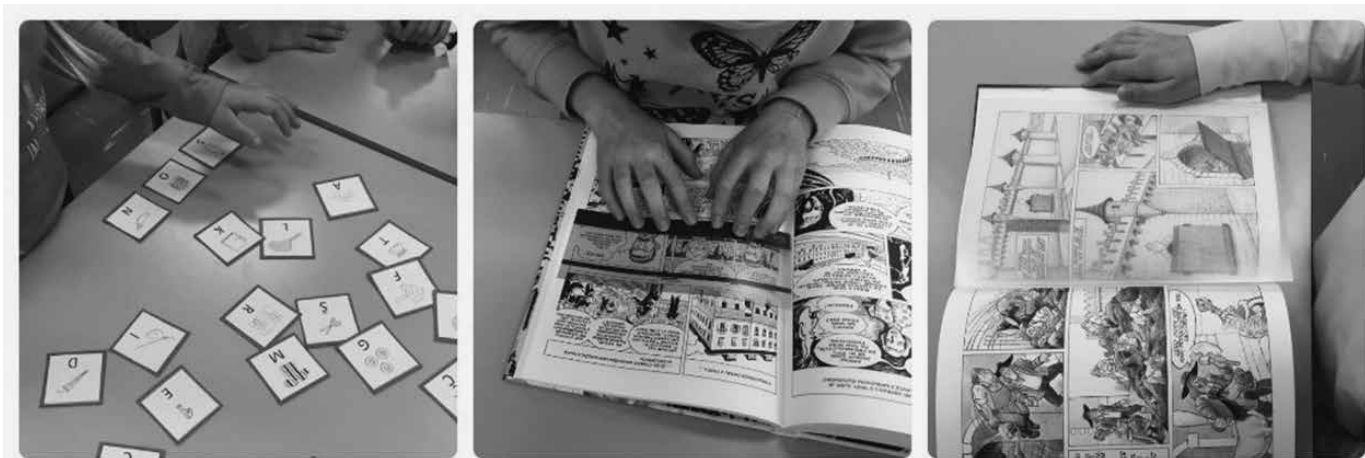
V nadaljevanju je predstavljenih nekaj praktičnih primerov, kako sem se spoprijela s poučevanjem ter učenjem učencev z disleksijo (specifična motnja branja in pisanja). Kaj je pravzaprav branje in zakaj je pomembno? Kako to razložiti otroku, ki ga branje ne zanima, ne kaže interesa, ne zna ali celo ne zmore in preusmerja pozornost z novodobnimi napravami in igranjem igrice? Na podlagi odločbe se lahko dodatna strokovna pomoč izvaja kot pomoč za premagovanje primanjkljajev in ovir oziroma motenj ali kot oblika učne pomoči, ki jo izvaja učitelj. Moj pristop in delo sta odvisna od tega, v katerem razredu je učenec, ki potrebuje pomoč. Posebno pozornost namenim tudi dejstvu, ali je tujec in kako dobro je že usvojil slovenski jezik ter branje. Ob tem je pomembno sodelovanje z razrednikom, učiteljskim zborom in preostalimi strokovnimi sodelavci. Velikokrat mi kot rešitev pri odpravljanju motenj v razvoju jezika, branja in pisanja pride prav priročnik z naslovom *Motnje v razvoju jezika, branja in pisanja* avtorice Tereze Žerdin. Avtorica je pri svojem dolgoletnem

delu zbrala številne informacije, pristope, načine in konkretne vaje pri delu z otroki z učnimi težavami, ki so zelo aplikativne narave in pomagajo pri premagovanju učnih težav. V začetnih letih šolanja se težavam na področju jezikovnega razumevanja in izražanja pogosto pridružijo še težave pri opismenjevanju. Učenec ima lahko težave pri zapomnitvi črk in glasov, pri spojitvi glasov v besede in tekočem branju, pri pisanju črk, pisanju nareka, pravilnega zaporedja v besedi itd. Zaradi težav pri učenju branja in pisanja se učenec tudi izogiba branju knjig, šolskemu delu in samostojnemu učenju. »Branje je le ena od oblik jezika. Za vse otroke je pomembno, da se naučijo učinkovito uporabljati vse oblike jezika – govorjenje, poslušanje, branje in pisanje. Pri tem učenju potrebujejo zanesljivo in spodbudno podporo tako s strani staršev kot s strani šole.« (Kesič Dimic, 2010, str. 9) Branje je torej spretnost, ki se je ne moremo naučiti kar naenkrat, ampak zahteva svoj čas. »Učenje branja je kot učenje katere koli druge dejavnosti, poteka vseskozi, z veliko vaje ob pomoči ostalih. Enako kot učenje plesa, vožnje s kolesom in kuhanja – otroci razvijajo bralne (in pisalne) navade na določeni razvojni stopnji.« (Kesič Dimic, 2010, str. 9) Učenje branja je proces, ki pri učencih traja različno dolgo in pri posamezniku se napredek kaže različno hitro. Moje izkušnje so pozitivne v tem, da so učenci brali gradivo po lastnem izboru (ne glede na to, ali je šlo za leposlovje, strokovno gradivo, strip itd.) in so ob

Na podlagi odločbe se lahko dodatna strokovna pomoč izvaja kot pomoč za premagovanje primanjkljajev in ovir oziroma motenj ali kot oblika učne pomoči, ki jo izvaja učitelj.

Slike 1–3: Prva slika prikazuje učenko, ki je s pomočjo kock pripovedovala zgodbo. Na drugi sliki so karte, s pomočjo katerih učenci vadijo rime, sopomenke ter sestavljajo stavke. Na zadnji sliki pa so posebne kartice, s pomočjo katerih učenci prepoznavajo slike, jih poimenujejo, se učijo branja in izgovorjave.

Slike 4–6: Na prvi sliki učenke s pomočjo črkovne stavnice sestavljajo besede. Na srednji sliki učenka bere strip s pomočjo barvnega ravnila. Na zadnji sliki pa poteka branje z barvno folijo, ki prekrije celotno stran besedila.

njem razvijali prijetne občutke, se zabavali. Pri branju so si pomagali s prstom, prekrivanjem besedila, knjižnim kazalom ali barvnim ravnilom. Nujno je bilo, da so branje začeli dojemati kot dobro in pomembno aktivnost, ob kateri so se sprostili, nasmejali in se še naprej trudili. Nekajkrat sem za uvodno motivacijo in t. i. razbijanje ledu uporabila tudi kakšno družabno igro, s pomočjo katere se je učenec nevede učil tvorjenja zgodbe, povedi, bogatil besedišče (Vseved, Alias, Imagidice, Rory's story cubes in druge). Primerne so tudi besedne igre in vaje za sestavljanje in dopolnjevanje besed ter bogatenje besedišča, ki jih v svoji knjigi priporoča Sonja Pečjak (1993).

Večkrat z učenci vadim branje z razumevanjem. Vsebino lahko povežem s katerim koli učnim predmetom, še posebej s tistim, pri katerem ima učenec težave (včasih geografija, zgodovina, kjer je veliko podatkov, daljše in kompleksnejše povedi). Nekajkrat sem pouk začela z vajami za izboljšanje razumevanja, učinkovitosti in tudi koncentracije. V posebni škatli imam shranjene razne pripomočke: plastificirane besede, s katerimi učenec sestavlja stavke ter sopomenke in protipomenke idr.

Precej uporabni so tudi bralni listi,¹ ki si jih vedno pripravim v naprej (določena vsebina,

¹ Pogosto uporabljam že tudi pripravljene naslednje bralne liste: Koren: Ta knjiga ne grize, Švara: Bralni listi s Sončne poti, Švara: Bralni listi: priročnik za logopede.

tema, predmet), poenostavim ter označim ali obarvam (barvni tisk, barvna podlaga, različne vrste črk, pisave itd.). Težava je pogosto nastala pri samem branju, saj so se nekateri učenci osredotočili na branje samo, na izgovarjavo in niso bili pozorni na prebrano, na samo vsebino. Kmalu sem tudi ugotovila, da samo vprašanje »Kaj si prebral?« ni obrodilo sadov. Uporabila sem različne pristope (tudi glede na starost učenca), da je, denimo, narisal tisto, kar je prebral, ali je zložil s kockami ali si je izmislili nadaljevanje oziroma je obogatil prebrano kot tudi izdelal miselni vzorec oz. izpisal ključne besede. Zgodilo se je, da kdo kljub vsemu ni zmožal obnoviti zgodbe in se spomniti vsebine, zato jo je prebral še enkrat. Nekajkrat sem poskusila tudi skupaj in izmenjaje (vsak en stavek ter obnova oz. povzetek vsakega stavka). Resnično sem želela, da učenec usvoji branje, ga avtomatizira, saj je učni načrt vsako leto zahtevnejši.

V višjih razredih je več predmetov, več snovi, kjer je treba več brati, se naučiti in izkazati znanje. »Proces branja vključuje mišljenje in reševanje problemov, ker od nas zahteva vse znanje, ki ga posedujemo. Ves čas moramo dobro razumeti pomen besed in smisel prebranega. Otroci pri branju ene same povedi uporabijo več strategij branja hkrati. Težje in neznane besede pa otrok pogosto prebere oziroma zamenja z že znanimi in odkrije pravi pomen po večkratnem branju (primer: mama

– malo – Maja).« (Kesič Dimic, 2010, str. 9) Ravno tako sem se trudila in dogovarjala z učitelji slovenskega jezika, da smo našli srednjo pot ter prilagodili gradiva za domače branje in bralno značko.

SODELOVANJE S ŠOLSКИM KNJIŽNIČARJEM

»Pri učencih z učnimi težavami je zelo pomembno, da jim nudimo pomoč na različne načine, ki jih dodatno motivirajo za delo. Za zmanjšanje govorno-jezikovnih in bralno-napisovalnih težav izkoriščamo tudi dejavnosti šolske knjižnice. Razumevanje težav in knjižničarjeva vzpodbuda močno vplivata na uspešnost in napredovanje posameznika.« (Litrop, Karlovčec, 2008, str. 192) Namen in cilj branja ni le prevajanje napisanih črk v glasove in besede, temveč razumevanje in sledenje informacijam, ki jih sporočajo napisane besede. »Obstajata dve nekoliko različni opredelitvi »lažje berljivega gradiva«. Ena se nanaša na jezikovno prilagoditev besedila, vendar pa zaradi tega ni lažje razumljivo; druga opredelitev pa pomeni priredbo besedila, ki olajša tako branje kot tudi razumevanje besedila.« (Smernice, 2007, str. 7) S knjižničarjem sem se dogovorila, da bomo z učenci med našimi urami, po dogovoru, prihajali tudi v knjižnico, saj je naša knjižnica dobro opremljena. Poleg gradiva (knjige, neknjižno gradivo in didaktične igre) je v knjižnici tudi IKT-oprema (i-tabla, e-bralniki, tablični računalniki itd.), s katero si pomagamo na različne načine. Tudi sam prostor drugače deluje na učence, saj si lahko izberejo svoj kotiček za delo in branje (se udobno namestijo na kavčih, vrečah ali blazinah itd.). Prostor ima zelo pomembno vlogo pri bralni motivaciji, saj učenci knjižnice ne povezujejo strogo s poukom in ocenami ter preizkusi znanja, temveč jo doživljajo bolj kot prijetno, zabavno okolje, kjer se radi zadržujejo.

Kot ugotavlja Kropp (2000), je treba z učencem prilagoditi način branja, ki je odvisen od tega, kaj berejo. Pri zahtevnejšem gradivu je treba nuditi več pomoči in usmerjanja, pri manj zahtevnem pa manj ali celo nič. Kljub temu je dobro, da ima učenec pomoč, ki sledi njegovemu branju, ter se o prebranem tudi pogovori.

Košak Babuder (2009) predstavlja različne načine za spodbujanje otrok z bralno-napisovalnimi težavami k sodelovanju za bralno značko: priporoča izdelavo časovnega načrta in kontinuirano mentorjevo spodbujanje učenca; predlaga organizacijo t. i. bralnih ur, na katerih posamezno knjigo približamo učencem tako, da preberemo posamezni odlomek oz. poglavje; svetuje ureditev bralnih kotičkov ali polic z gradivom, predstavljenim na nekoliko drugačen način, in objavljanje različnih, prilagojenih seznamov knjižnih del na vidnem mestu v razredu ali v knjižnici. Njena priporočila so uporabna tudi za prosto ali obvezno domače branje in učenje. Tudi na naši šoli, v sodelovanju s knjižničarjem in posameznimi učitelji, skušamo nekatera priporočila vpeljati v prakso. Imamo prilagojene sezname gradiva, ki ga določimo vsako leto glede na potrebe (priporočilni sezname knjig za dislektike), v nekaterih razredih razredno knjižnico ter v moji pisarni mini zbirko, kjer je vedno na voljo nekaj leposlovnega in strokovnega gradiva. S knjižničarjem sva izoblikovala seznam knjig za bralce s težavami, ki ga vsako leto dopolnjujeva. Trenutno so na seznamu: Nesrečko! Zgodbe za otroke, ki ne marajo brati; Vila Bled; Medo reši vsako zmedo; Črviva zgodba; zbirka Umazani Berti; Škratec Napake; Zbirka Knjigoljub; zbirka Mala čarovnica Lili; zbirka Anica; zbirka Grozni Gašper; zbirka o Mini in Zbirka Regice. Na seznamu so praviloma knjige, ki so na voljo v naši šolski knjižnici, saj je to včasih edina knjižnica, ki je nekaterim učencem na voljo.

SKLEP

V prispevku je predstavljeno delo svetovalne službe z otroki s posebnimi potrebami. Opisano je delo z učenci, ki imajo težave z branjem, ob tem pa je izpostavljenih nekaj primerov dobre prakse in odličnega sodelovanja z vsemi deležniki. Delo z učenci s posebnimi potrebami je velik izziv, saj se otroci med sabo zelo razlikujejo in je treba biti pri delu z njimi zelo inovativen ter uporabiti več pristopov. Še posebej je izziv za branje motivirati učenca, ki ima specifične učne težave na področju branja in pisanja. Pomembno je da izhajamo iz njihovih potreb, smo potrpežljivi in se z

Prostor ima zelo pomembno vlogo pri bralni motivaciji, saj učenci knjižnice ne povezujejo strogo s poukom in ocenami ter preizkusi znanja, temveč jo doživljajo bolj kot prijetno, zabavno okolje, kjer se radi zadržujejo.

Delo z učenci s posebnimi potrebami je velik izziv, saj se otroci med sabo zelo razlikujejo in je treba biti pri delu z njimi zelo inovativen ter uporabiti več pristopov.

njimi veselimo vsakega manjšega napredka. Dolgoletne delovne izkušnje so me pripeljale do spoznanja, da posameznika ne smemo siliti k branju niti h glasnemu branju, temveč poiskati individualen način pristopa k branju. Vsak posameznik se od drugega razlikuje, zato je pomembno, da krepí samozavest ob branju in je opremljen za vsakodnevno delovanje. Ob tem je bistveno, da mu branje in uporabo knjige približamo in da razvije pozitiven odnos do branja. K bralčevi uspešnosti in motivaciji za branje lahko prispeva tudi ustrezna izbira oblike črk, postavitve strani in jezikovna zahtevnost besedila. Pri delu je bistvenega pomena tudi povezovanje z drugimi strokovnimi delav-

ci šole, še posebej s šolskim knjižničarjem, saj je to oseba, ki močno vpliva na to, ali učenci na šoli radi prihajajo v šolsko knjižnico, kakšen odnos imajo do branja in kako se ga lotevajo. Na koncu je navedenih nekaj priporočil avtorice Kesič Dimic (2010, str. 15), ki jih tudi sama s pridom uporabljam in priporočam staršem za usvajanje in utrjevanje branja pri učencih:

- Otroka naučite spoštljivo ravnati s knjigami.
- Vsak dan otroku vsaj 10 minut glasno berite.
- Večkrat zaporedoma preberite isto pravljico.
- Otroku naj zgodbo ilustrira.
- Otroku dovolite, da se dela, kot da bere, on pa si izmišlja svoje zgodbe ob ilustracijah. ●

Viri

Kesič Dimic, K. (2010). Priporočnik o branju. Ljubljana: Alba 2000.

Košak Babuder, M. (2009). Učenci z bralno napisaovalnimi težavami (disleksija): pomoč pri izbiri in obravnavi vsebin za bralno značko. V: *Otrok in knjiga: revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. Letn. 36, št. 75, str. 63–69

Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami. (2015). 2. izd. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Kropp, P. (2000). Vzgajanje bralca: naj vaš otrok postane bralec za vse življenje. Tržič: Učila.

Litrop, N., Karlovčec, T. (2008). Pomen dejavnosti šolske knjižnice pri premagovanju učno-socializacijskih težav učencev. V: *Šolska knjižnica*. Letn. 18, št. 3/4, str. 181.

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja: navodila za prilagojeno izvajanje progra-

ma osnovne šole z dodatno strokovno pomočjo (2008). 1. natis. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Pečjak, S. (1993). Kako do boljšega branja: tehnike in metode za izboljšanje bralne učinkovitosti. 1. natis. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli (2009). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Dostopno: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/program_drugo/Programske_smernice_za_svetovalno_sluzbo_v_osnovni_soli.pdf.

Smernice za lažje berljivo gradivo. Smernice za knjižnične programe opismenjevanja: nekaj praktičnih predlogov (2007). Ljubljana: Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. Dostopno: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5896>.

MANJA BRINOVŠEK, univ. dipl. soc. ped., je zaposlena kot socialna pedagoginja na Osnovni šoli Prule v Ljubljani.

Naslov: Osnovna šola Prule, Prule 13, 1000 Ljubljana

E-naslov: manja.brinovsek@guest.arnes.si